

JAUME FUNES

CAL FER DEURES?

Mares i pares que ajuden a aprendre

Eumo Editorial

ÍNDEX

Un llibre sobre «els deures» pensant en una escola que no hauria de tenir-ne	7
I Dubtes bàsics i respostes elementals sobre les famílies, l'escola i l'educació	15
1. Què vol dir ser infant? L'educació no és automàtica	19
2. Qui els fa créixer? L'escola i el desenvolupament infantil	27
3. Com n'és de complicat fer de mare o de pare! . . .	39
4. A casa volen que sàpiga les taules de multiplicar . .	47
5. L'escola, un lloc també per esdevenir persones felices	55
6. Aprendre a aprendre. Dels coneixements a les competències	61
7. Són diferents, van al seu ritme i aprenen junts . . .	73
8. L'escola i l'educació al segle xxi, a la societat de la informació	83
II Els deures sí o no, i com	95
1. Deures, feines de casa i altres encàrrecs de l'escola .	99
2. Els deures de cada etapa	109
3. Per a què poden servir i algunes regles pràctiques .	129
4. Les dificultats escolars i els clubs de deures.	143
III Aprendre fora de l'escola. Educar dins les aules.	157
1. Els altres temps educatius	163
2. Tots som escola	177
3. L'escola segueix estant al bell mig	187

IV Pares i mares que ajuden a ensenyar i a aprendre . . .	203
1. La professió d'ensenyar i l'ofici de pare i mare . . .	207
2. Resum de propostes per participar	217
Però, cal fer deures?	233

Un llibre sobre «els deures» pensant en una escola que no hauria de tenir-ne

Marc Hortal, un pare d'adolescents i professor de secundària escrivia en el seu blog (<http://abandaibanda.blogspot.com.es/>):

Tot just encetat l'institut m'he sorprès a mi mateix ajudant el meu fill a fer deures de català i anant a buscar el llibre dels verbs d'en Xuriguera. M'he sorprès explicant-li problemes de matemàtiques o ajudant-lo a entendre esquemes de naturals, posant-li exercicis d'anglès, ajudant-lo a fer el projecte de tecnologia, explicant-li com s'ha d'estudiar per a un examen i moltes altres coses. Tot això no deu ser nou per a moltes famílies, però per a nosaltres que hem tingut la sort d'haver fet la primària en una escola innovadora, sense exàmens ni llibres de text i amb pocs deures tradicionals, ha estat tot un descobriment. [...] Que uns pares vulguin ajudar el seu fill no té res de dolent, evidentment. El problema és quan aquest suport es dona per descomptat. El sistema ja hi compta, i algú que no disposi d'aquest ajut ho té més que difícil per sortir-se'n.

Cercant opinions sobre els deures, trobo aquesta experiència d'una escola:

La Núria, que és tutora de tercer de primària, ha decidit no posar gaires deures als seus alumnes, perquè puguin jugar i fer unes altres activitats amb la família. La gran sorpresa ha estat que la majoria dels pares i les mares s'hi han rebel·lat i li han demanat que els faci fer més feina a casa,

perquè els sembla que els seus fills i filles no aprofiten prou el temps.

Al mes d'abril del 2014 els diaris difonien noves dades a propòsit del Programa Internacional per a l'Avaluació dels Estudiants (PISA):

Pot semblar que els adolescents de quinze anys es desenvolupen millor en el món digital que en el de paper, però a l'hora d'examinar-se a PISA han demostrat que no estan tan afeïts a l'ordinador. A les proves de matemàtiques i comprensió lectora els estudiants espanyols han obtingut menys puntuació quan han estat avaluats en format digital que amb llapis i paper. Els resultats preocupen, sobretot perquè ha estat l'últim PISA que es fa en els dos suports. El pròxim examen, el del 2015, serà només digital. El ciberPISA pot perjudicar els ja prou mediocres resultats d'Espanya en l'avaluació internacional.

L'informe PISA ha posat de manifest que els alumnes espanyols estan encara més mal preparats per enfrontar-se a la vida diària del que revelen els pobres resultats en matemàtiques, ciències o capacitat lectora. I els temps requereixen altres destreses. «L'economia mundial no se centra en el que se sap, sinó en el que es pot fer amb el que se sap», va assegurar ahir el responsable d'Educació de l'OCDE, Andreas Schleicher, en la presentació dels resultats de l'informe. «El segle XXI demana un enfocament diferent de l'ensenyament», va advertir.

Les pàgines que segueixen tenen un origen molt senzill i, potser, un resultat molt complicat. Van sorgir a partir d'un dels cíclics debats als mitjans de comunicació sobre els «deures» escolars o els «treballs» escolars per fer a casa. L'autor (educador però també avi i, abans, pare) es va trobar, una vegada més, en la segona dècada del segle XXI, discutint sobre la conveniència o no de fer-ne, la seva raó de ser, les bondats i maldats que comporten.

Exactament igual que feia tres dècades, en un món i una escola que no s'assemblen gaire (aparentment) als actuals.

Al bell mig, és clar, com recorda Marc al seu blog, hi ha el paper dels pares i les mares. Uns pares condemnats a fer deures o que obliguen els fills a fer-los. Uns deures que no saben com fer, que tenen una utilitat discutible, i que estan en contradicció amb d'altres finalitats educatives i a una distància enorme de tot allò que sembla interessar o atraure uns fills que passen bona part de la vida en una escola, però de la que sovint desconnecten quan surten (o fins i tot quan són a dins). A més, els pares i mares no sempre hi podem ser, no sempre podem donar suport, no sempre sabem de tot allò que l'escola diu que és important fer i aprendre.

Fa dècades el debat ja era radical i contraposat. Es discutia si s'havien de fer deures o no (a casa nostra van estar prohibits o molt limitats per llei, durant la dictadura i amb l'arribada de la democràcia, i encara estan limitats en moltes comunitats autònomes). Era una discussió que es produïa enmig de les reflexions i les pràctiques pedagògiques destinades a canviar l'escola tradicional. Tanmateix, en el nou segle, bona part de les reflexions continuen sent les mateixes, però amb l'agreujant que gairebé tot ha canviat de manera molt accelerada a l'escola, a la realitat de la infància i l'adolescència, i a les formes raonables d'ensenyar i aprendre.

Si més no, avui sembla que hi ha una gran contradicció entre el que han d'aprendre els infants i el que necessiten per ser socialment competents, com recorden les dades dels informes que acabo de citar. A més, xoca que una generació profundament digital en la identitat, en les relacions i en algunes estratègies vitals no acabi de sortir-se'n quan ha de posar en relació l'escola i la vida. Com a mínim, es pot dir que no tots els nois i noies aprenen d'una manera que els permeti preparar-se per formar part

de generacions que hauran de viure en l'aprenentatge permanent, que hauran de mantenir actiu sempre l'ofici d'aprenent.

Pares i mares quedem desconcertats i atrapats. Alguns progenitors i alguns professors somien amb una escola del passat, inviable i inútil avui. El que sí que és cert és que, en l'escola que cal actualment, els deures, o si més no determinats deures, són més un inconvenient que una ajuda educativa. En tot cas mirarem de veure què podem fer-ne.

En recordar el joc, la convivència o les diverses activitats familiars, la Núria, la tutora de qui hem parlat al començament, ens fa pensar que els fills i els alumnes són infants i tenen les seves necessitats. Ser infant avui també és força diferent d'abans. Per tant, l'escola que necessiten no ha d'assemblar-se gaire a la que sempre ha posat deures. I la família (nosaltres, els pares) tampoc és la que era... I, tant abans com ara l'educació no és només responsabilitat de l'escola; per tant, l'escola no hauria de ser un simple lloc d'aprenentatge, l'escola ha de sortir de les quatre parets que la delimiten, els grups familiars han d'entrar a l'escola... Hi ha, doncs, moltes qüestions en crisi!

No he conegut cap mare o cap pare que no vulgui fer bé la seva feina. Tothom que té fills vol ser un bon pare o mare. Una altra cosa, però, és aconseguir-ho, descobrir com ser realment útils a les vides dels fills, acceptar permanentment que les nostres existències estan vinculades, trobar la manera d'estar disponibles per a la seva educació.

Fer de pare o mare és assumir que podem influir de manera positiva en el desenvolupament dels fills fins i tot abans que deixin de formar part del nostre nucli familiar i també quan, sent adolescents, comencin la lluita per anar-se separant de nosaltres. És a dir, que normalment estem preocupats per la seva educació, sabem que no s'eduquen sols, que és inevitable dedicar-se a educar.

També sabem que, a més de nosaltres, intervindran altres persones i institucions. Una d'elles, especialment significativa, serà l'escola, amb la qual haurem d'arribar, si més no, a algun tipus de pacte sobre els objectius mutus i el resultat educatiu que les dues parts cerquem.

Aquest llibre és, doncs, en primer lloc, una proposta a favor de l'educació (els infants no s'eduquen sols) i de l'educació com a música feta amb moltes mans, veus i instruments (també de l'escola i no només de l'escola).

L'escola segueix estant al bell mig de les vides dels infants. Especialment a les etapes evolutives centrals bona part de la seva infantesa es defineix a partir de la seva condició d'escolars. De la mateixa manera, des de la nostra perspectiva familiar, seria força difícil imaginar com aconseguir un bon desenvolupament i l'educació dels fills sense la possibilitat de recórrer a l'escola.

Amb tot, fer de mare o pare s'acompanya sempre d'una incertesa profunda: com s'educa avui? Com s'educa en unes societats complexes, canviants, mestisses, interdependents? Només tenim clar que no serveix fer-ho a partir d'un manual, ni transmetent herències, ni reproduint de manera simple com a pares el que nosaltres vam viure com a fills. Però ni l'escola ni l'educació familiar d'abans serveixen.

Sí, aquest llibre parla dels deures, tot suposant que tinguin algun sentit en les actuals formes d'ensenyar, aprendre, educar. En tot cas, haurem de parar-nos a pensar quins deures, amb quina finalitat, quina relació tenen amb el que han d'aprendre, quina vinculació tenen amb el que la família sap i pot aportar. Cal aclarir quina part dels deures posa l'escola perquè els facin els pares i mares i què hem de fer nosaltres, els pares, amb els deures escolars.

He dividit aquest text en quatre parts, que no cal llegir de manera consecutiva, tot i que unes donen sentit a les

altres. Moltes idees, però, constitueixen al llarg de diversos capítols una mena d'ordit que dona consistència a diferents reflexions que es repeteixen i recuperen en diferents capítols. La primera part agrupa els dubtes, les reflexions i les propostes al voltant del que significa educar i aprendre avui, al segle XXI, i en la societat global de la informació. Proposa establir un acord sobre com entenem la infància, en què consisteixen l'ofici de fer de pare o mare i el contingut de la professió d'estudiant, així com uns primers acords entre tots sobre si el que cal és que sàpiguen les taules de multiplicar o dominin la felicitat.

La segona part està dedicada a les feines escolars, a tots els «deures» que sovint han de fer els alumnes fora de l'aula. Com ja he comentat, mira de desmuntar el vell sentit que tenien els deures i construir una forma útil d'ajudar a casa a l'hora de fer-los. Si l'escola és o aconseguim que sigui diferent, el sentit dels deures arribarà a ser un altre. Mentrestant, però, hem de mirar de treballar perquè siguin raonablement útils per al desenvolupament dels nostres fills.

La tercera part mira d'aportar criteris per trencar la dicotomia entre escola i casa, entre estudiar i fer deures, entre estudiar i viure, i explicar on toca fer cada cosa. Poso només un exemple: just quan escric aquestes pàgines comença a tenir una rellevància prou significativa el que s'anomena «la classe inversa» (l'estudiant de secundària adquireix a casa els coneixements de manera orientada i fa «els deures», els exercicis aplicats, a la classe, en grup i sota una supervisió personalitzada). Són pàgines destinades a fer que puguem pensar com es fa escola fora de l'escola, com s'aprèn a casa, com educa l'escola i com ensenya la família. Sense oblidar com hem de situar l'escola, els aprenentatges i l'educació en l'entorn. Dit d'una altra manera: com haurien de ser les feines que els nostres fills i filles haurien de fer fora de l'escola si l'escola fos diferent.

Com s'educa i s'aprèn avui, com s'ajuda mentre l'escola no canviï i com treballem perquè l'escola que necessiten els infants d'avui sigui diferent, demana parlar de com han de ser les relacions entre les famílies i l'escola. No podem oblidar que si, per exemple, compartim una estona de classe per ensenyar el que sabem serà força més fàcil resoldre junts a casa un problema que el fill ens explica. A això he destinat l'última part del llibre: als deures en un sistema coherent de relació entre pares i mestres, entre els grups familiars i l'escola.

A les pàgines que segueixen el lector o lectora trobarà fonamentalment arguments derivats d'una llarga trajectòria educativa que l'autor ha compartit amb molts mestres, professors, mares i pares. També la síntesi de lectures i investigacions, de resultats i dades que justifiquen una opció o una altra per organitzar l'escola. No estan citades i potser sempre estan reinterpretades a partir de la meva experiència. El que suggereixo o proposo no deixen de ser opcions educatives que potser no tothom compartirà, però sempre tenen al darrere experiències i arguments relacionats amb les pràctiques de les mares i els pares, amb el dia a dia de les aules. Tenen al darrere la pretensió de descobrir, sempre i en primer lloc, la perspectiva dels infants.

Al final de llibre del pedagog Philippe Meireieu *Los deberes en casa*, publicat per primera vegada el 1987, que ha esdevingut un clàssic del tema, la seva dona comenta: «Me parece que este texto se dirige a un adulto ideal, en todo momento disponible y sereno, que puede resolver siempre las dificultades [...] Pero sabemos muy bien, el uno y el otro, que ser padres no es algo fácil». Molts anys després, aquesta dificultat per esdevenir pares positius que ajuden a aprendre no ha disminuït. Potser s'ha complicat.

Per descomptat que amb aquest llibre no tinc la intenció de fer sentir malament el pare o la mare que lle-

gint-lo descobreixi el que podria fer i no fa, o hi reconegui les seves manies sobre el que han d'aprendre els fills, que avui estan fora de lloc. Sí que pretenc, però, estimular els pares i mares que pensen, amb d'altres educadors, a educar i a fer escola de manera diferent.

No ho fem gaire bé si no tenim la més mínima idea del que el nostre fill descobreix cada dia a l'escola. No van a una escola gaire adequada si la mestra no sap descobrir per què un dia la nostra filla somriu d'una manera especial després de molts dies trista. Però ho fem perfectament bé quan, sempre que podem, demostrant que ens importen, som capaços de posar un gra de sorra per ajudar els nostres fills i filles a entendre el món on viuen.

Dubte rere dubte, ha sortit aquest llibre que té a veure amb com les mares i els pares ajuden de maneres molt diverses que els seus fills i filles aprenguin. Un llibre que revisa com l'escola educa avui els nostres fills. Una proposta de lectura que, inevitablement, obliga les dues parts a pensar què diem significa educar en el món actual, què significa quan són a l'aula i què significa quan en surten. Un llibre que suggereix algunes formes de compartir aquests significats i fer possible que amb les aportacions familiars i escolars esdevinguin ciutadans i ciutadanes feliços i cultes.

II

Els deures sí o no, i com

3

Per a què poden servir i algunes regles pràctiques

COSES QUE PASSEN

1. «Què fas amb les programacions?». «Les tinc guardades en un calaix perquè treballo amb projectes. Quan faig canvis en els horaris explico als pares que si estem engrescats en una feina de mates no la interrompré perquè toqui plàstica» (Entrevista a una mestra de primària amb una llarga experiència docent)
2. Una mare es queixa al tutor de segon d'ESO: «Ens heu complicat les vacances. Ara haurem de fer deures per dues "maries": la tecnologia i la plàstica».
3. Un pare va a veure la tutora de la seva filla uns dies després d'haver-se acabat el curs (segon d'ESO). Porta una llista de noms d'alumnes i li explica amb qui vol que estigui al curs següent i amb qui no. Posa especial èmfasi que no vol que al seu grup hi hagi una companya que treu més males notes, però sí que vol que hi hagi les companyes que treuen bones notes.

Per què posa deures l'escola? Si hem d'ajudar, si hem de fer que els nostres fills i filles els facin, han de tenir una raó de ser; no podem col·laborar amb un absurd. Com acabem de comentar, a més, la seva raó de ser hauria d'estar vinculada a les necessitats i a les maneres d'aprendre de cada etapa evolutiva, així com a les competències educatives que ha d'arribar a dominar en cada cicle escolar.

Per mirar d'entendre la lògica, o la il·lògica, de les feines escolars per fer a casa, podem considerar que, en general, des de l'escola o des de les normes administratives que la regulen es consideren tres grans grups de raons, de les quals indirectament ja hem parlat.

L'escola no té temps per a tot

El primer grup de raons argumenta, si fa no fa, que a l'escola no hi ha temps per fer-ho tot i que el temps escolar ha d'estar complementat amb el temps familiar. Aquesta afirmació condueix a una pregunta que ja ens hem fet: quantes hores han d'estar els infants a l'escola? I la possible resposta torna a ser un parany, ja que tenim una pregunta prèvia per respondre: quines són les altres activitats que han d'ocupar la vida d'un infant o adolescent, incloent-hi el temps per avorrir-se? A més, hem de tornar a la discussió que ja hem deixat oberta de què és el que inevitablement s'ha d'aprendre a l'escola.

El debat s'acaba de complicar perquè hem de resoldre un dilema afegit: quantes hores necessitem els pares de «temps de custòdia» per desenvolupar les nostres obligacions laborals sense haver de cuidar infants, i quantes té sentit que siguin escolars. Massa contradiccions alhora per respondre el tema amb sensatesa i rigor quan, a més, tot i que haurien de ser educativament secundaris (en primer lloc hi ha d'haver els temps dels infants), s'han de resoldre problemes pràctics de la vida quotidiana de la família, dels nostres horaris absurds.

Com debatrem amb més detall a la tercera part, la vida infantil i adolescent no pot ser escolar quasi en la seva totalitat. Cal temps per a les altres formes d'educar i aprendre. No podem allargar-los l'horari escolar perquè, tenint més hores de classe, suposadament, aprenguin més. És norma gairebé

general que les escoles concertades i privades mantenen l'alumnat entre les seves parets més hores que la pública. Tanmateix, no és cert que fer més classes amb el mateix format esdevingui una font de més bons aprenentatges. Sobren hores de classe si és per seguir fent el mateix a les nou del matí que a última hora de la tarda. Més hores sempre hauria de comportar introduir més diversitat en les maneres d'ensenyar i més implicació en les maneres d'aprendre.⁴

Quant als continguts dels currículums, l'únic aspecte clar és que no són realistes i, sovint, són plens de propostes d'aprenentatge força inútils en la societat informacional en què vivim i tenen poc sentit per al desenvolupament i per a l'adquisició de les competències necessàries. La mestra experimentada de l'exemple té molt clar que ensenya i educa, però no pensa a acomplir el que està previst a la programació com una obligació inalterable. Quan l'escola i el mestre creuen en la necessitat de completar el currículum, acaben demanant que la família faci més escola i completi l'aula. No poden resoldre el problema en el qual estan ficats intentant completar amb deures una proposta de currículum impossible, especialment fora de lloc en el món digital actual.

4. No és el tema d'aquest llibre, però cal tenir present les corbes de fatiga dels infants al llarg de la jornada i dins de cada activitat, i la implicació que tot això té en els horaris escolars. Les anomenades «jornades intensives o compactades» poden ser una veritable font de dificultats. El debat entre les necessitats dels pares i la millora de les condicions laborals del professorat acaba generant horaris escassament útils per al rendiment educatiu. Poques vegades les hores presencials a l'escola es planifiquen adequadament, seguint les necessitats i les característiques de l'alumnat. Hem de poder diferenciar el que són reivindicacions raonables del professorat en tant que treballadors del que són les necessitats educatives dels infants i el repartiment dels espais i les activitats planificades com a educatives al llarg de la jornada i que han de ser considerades pel consell escolar quan valora com distribuir el dia escolar. (Cal no confondre tampoc les nostres necessitats horàries amb les necessitats dels infants.)

També és veritat que certs sistemes escolars europeus tenen menys hores de classe que el nostre i donen per descomptada la implicació familiar sistemàtica, que és com una escola repartida entre la classe i la llar. Aquest sistema, a banda de tenir una llarga tradició d'ensenyar d'altres maneres, compta amb un nivell familiar mitjà de formació força alt. Resulta, però, que, com ja he comentat, sempre acaba afavorint les desigualtats socials i familiars. Són sistemes que acaben posant en marxa una mena d'escoles *bis*, estructures de suport que miren de suplir les ajudes que moltes famílies no poden facilitar. Són sistemes que han d'actuar de manera intensa perquè la diversitat educativa familiar no esdevingui desigualtat social permanent.

Aquesta manera d'entendre els deures escolars com a més escola tendeix a generar més problemes que beneficis. Els deures són més una manera d'intentar que aprenguin a emmotllar-se a l'escola que a aprendre més. Com a norma general haurien d'introduir-se tan tard com sigui possible en l'escolarització. Han de tenir sempre, com ja he destacat, alguna variació atractiva per comparació amb el que acaben de fer a l'aula (no haurien de sumar avorriment familiar a l'avorriment escolar). No és acceptable que cada mestre o professor els proposi aïlladament. Haurien de ser feines associades a competències que comparteixen diverses matèries, pròpies d'una àrea de coneixement. No s'hauria d'oblidar la diversitat, distingint qui en té prou amb fer les coses a classe i qui no millora gaire malgrat dedicar una estona llarga a fer deures acadèmics uniformes.

Fer les coses d'una altra manera i preparar el que aprendrem demà

Un segon grup de raons que expressa l'escola per posar deures podríem resumir-lo com la pretensió de fer el mateix que fan a l'escola però d'una altra manera. Sent més exactes seria aplicar, experimentar a casa el que s'ha après, completar amb noves informacions, descobrir com afecta el que ja saben aplicat a l'escola a d'altres contextos. Les feines de casa es justificarien en gran manera perquè estan al servei de donar sentit a les feines escolars. Alguns autors han descrit aquesta utilitat com una manera d'aprendre el que a l'escola podem definir com a formal en un entorn informal com és el de la llar.

Podem trobar molt més sentit als deures (i a la nostra ajuda) si es tracta de cercar més informació (abans dèiem consultar altres llibres), accedir a biblioteques, descobrir altres experiències, visitar un museu, experimentar en un laboratori, etc. Els deures poden arribar a funcionar quan sorgeixen d'acords dels equips educatius perquè els alumnes llegeixin, investiguin, comparteixin, mirant que la seva experiència a casa faci que els seus aprenentatges de classe passin a ser més significatius. D'alguna manera seria comprovar que els manuals d'instruccions que aprenen poden ser utilitzats, tenen algun sentit.

Al costat dels arguments de fer més escola a casa perquè el temps escolar és curt i dels que justifiquen en tot cas els deures com a formes complementàries o activitats per donar sentit al que han après, podem trobar també altres raons associades, com ara que les feines de casa serien una mena de preparació de l'activitat de l'escola. Així, certs deures formarien part de l'aprenentatge de la planificació, per exemple, de la setmana, de manera que cada dia caldria pensar en els dies següents i fer alguna activitat relacionada amb el que serà el dia a dia de l'esco-

la (per exemple: dilluns preparar els problemes que s'hauran de resoldre, dimarts fer una lectura inicial de la narració que es treballarà, dimecres fer un experiment i portar els resultats a classe, etc.). La preparació permet descobrir el que no se sap o no s'entén, cercar una nova via per tractar d'entendre-ho, anar l'endemà a l'escola amb interrogants que necessiten resposta.

Aquesta lògica dels deures està relacionada, d'una banda, amb maneres d'educar i ensenyar que intenten tenir en compte primer les experiències, les habilitats i els coneixements que els infants porten cada dia a l'aula per començar a treballar qualsevol aprenentatge nou. Però també són propostes pensades per fomentar la responsabilitat fent pensar en el dia següent i en el que depèn d'un mateix perquè l'escola funcioni millor l'endemà. A vegades, sobretot a secundària, els deures són el resultat necessari d'haver de treballar personalment perquè tota l'escola es basa a haver d'escoltar a classe un professor darrere d'altre. Assistir a classe i escoltar no estan necessàriament relacionats amb el fet que l'alumne estigui connectat amb el que està passant, i no signifiquen cap implicació activa. Els deures són una proposta de fer treballar sols a casa el que haurien d'haver fet junts, professor i alumne, d'una manera habitual a classe.

Algunes escoles fins i tot insisteixen que són generadors d'hàbits i de maneres d'aprendre sense la presència del mestre. En qualsevol cas, no té gaire sentit reivindicar els deures com a aprenentatge autònom quan a la classe, en el funcionament quotidià de l'aula, no hi ha cap autonomia per aprendre. Tanmateix, aquesta argumentació la trobarem sobretot associada a la necessitat d'exercitar habilitats i, a vegades, competències que són considerades bàsiques i transversals: la competència lectora, l'automatització del càlcul, la memorització de determinades regles, el descobriment d'estratègies per cercar informació

a diferents fonts, la pràctica de la selecció dels arguments contradictoris, etc.

Si l'escola posa deures, si nosaltres ajudem a fer-los, n'hi ha d'haver de tres tipus: els que es facin sols, els que es facin en grup (en xarxa virtual), els que es facin amb la nostra ajuda. En cap cas fer deures no té sentit si per a l'infant o l'adolescent aprendre i anar a l'escola no en té. Han de ser útils d'alguna manera, només els atrauen si intueixen que darrere hi ha quelcom interessant. Això no vol dir que per als adults no puguin tenir un valor que es pot arribar a assumir i entendre. Repeteixo: com el que aprenen quan són a l'aula, els deures no tenen sentit si no tenen en compte com és l'alumne, quins són els seus interessos, les seves diferents capacitats. L'«anorèxia» escolar no es cura amb un afartament intensiu de deures.

Els deures els han de fer els pares

Més d'una vegada he dit en alguna conferència que l'escola posa deures perquè els facin els pares i les mares. Dient això no pretenc tan sols desconcertar l'auditori, sinó destacar el que ja he apuntat diverses vegades en aquest llibre: la principal virtut de les feines escolars que cal fer a casa és la inevitable relació que crea entre l'alumne i els seus adults. Ajudar a fer les feines escolars dóna valor a la nostra funció com a mares i pares (demostra que també són vàlids més enllà del que passa a casa) i també als aprenentatges (forma part del que els meus pares consideren bo per a mi).

Els pares i mares tenim una formació escolar molt diferent, però no és cert que qui més sap ajuda més i qui tot just domina la regla de tres ajuda menys. Hi ha pares dedicats i pares que passen més. Pares que no poden perquè estan desbordats i abandonen, i alguns que troben petits

forats per ajudar. Pares que ajudarien més si tinguessin ajuda per saber com ajudar.

La no-delegació total de la tasca d'educar en l'escola es concreta, si més no, a trobar moments (encara que siguin pocs) per relacionar-se amb el fill amb l'excusa de fer les feines escolars, intentant descobrir com transcorre la seva vida diària en l'entorn de l'escola. Moltes mares expliquen com repassant els fulls de l'agenda o les activitats que han fet poden parlar de nombrosos temes que d'una altra manera no sorgirien amb facilitat. Si, al seu costat, se supera la tensió dels deures, pot ser un moment per parlar de com ha anat el dia. Es tracta de dedicar encara que siguin petites estones a captar com va l'experiència escolar quotidiana del fill.

Les feines per fer a casa són una invitació a demostrar als fills el nostre suport. A vegades els podem ensenyar la nostra estratègia de resolució o suggerir les eines que faríem servir, o paraules i conceptes que sabem i que ens van ser útils. Sovint la desigualtat entre el que ells i elles comencen a saber i els nostres coneixements només ens permet estar disponibles perquè ens expliquin com ho fan, aprendre junts sobre aspectes importants de les competències escolars bàsiques.

Cal trobar aquests petits moments de disponibilitat i algunes neurones tranquil·les. Potser no podrem fer-ho cada dia ni gaire estona. Tanmateix, hem de tenir present que els ajudem a aprendre de manera especial quan veiem que apliquen a la vida quotidiana el que els hem vist fer quan fan els deures i que té relació amb el que estan aprenent. Estar al seu costat, si més no, significa reconèixer l'esforç que fan per aprendre també fent deures. Significa ajudar que treguin les seves pròpies «conclusions» de les experiències d'aprenentatge, evitant que apliquin mecànicament regles que suposadament són universals. Significa poder meravellar-se del que a poc a poc aprenen.

El que estem dient, doncs, no té res a veure amb el pare que en acabar el curs va a veure la tutora amb la llista de les bones i males companyies per a la seva filla. Certament deu haver estat un pare que ha vigilat de prop l'escolarització de la filla, però sembla que només de les notes, dels resultats acadèmics. A més, considera una mala influència qui té pitjors resultats i no es para a pensar que potser els pares de les que tenen millors notes deuen considerar la seva filla una mala influència. Molt probablement les estones de relació s'han limitat a controlar que es feien deures. Segurament la filla més aviat no deu buscar ajuda i no vol tenir deures per no haver de suportar el pare. Els deures són un aparador de les actituds dels pares i les mares. Dels que els ajuden més del compte i dels que els abandonen. Dels que són una llosa i dels que són un estímul. Cada fill necessita un tipus de suport diferent i no és fàcil trobar-lo, entre altres motius perquè, amb raó o sense, donem per fet que no farien mai els deures si no els estiguéssim a sobre.

En qualsevol grup familiar les preocupacions han de ser compartides. No podem preguntar al nostre fill sobre la jornada escolar si no expliquem mai la nostra jornada laboral. Hi ha d'haver una adequada reciprocitat entre les seves i les nostres preocupacions vitals.

Acabem de comentar els aspectes singulars que també té el tema dels deures en cada cicle evolutiu i educatiu, i hem dit que té poc a veure el que fem amb un infant petit perquè ens pugui demostrar el que ja sap amb encetar una confrontació amb una adolescent de segon d'ESO perquè es posi davant del llibre per preparar un control. S'educa de manera diferent a cada període, però, a totes les etapes, interessar-se per les feines escolars ha de ser un element de la nostra preocupació per la seva persona, per les noves experiències de la seva vida. A més, sempre ha de ser una demostració de l'entusiasme que tenim per algunes de les

coses que l'escola els fa fer (sigui llegir, sigui descobrir experiments, sigui comprendre per què han passat les coses a la història). Els deures sempre són una incitació a expressar amb l'ajuda per què volem que el nostre fill sigui més savi que nosaltres (no que tregui més bones notes que el veí).

Podríem dir que ajudar a fer els deures no és més que una petita part de l'acompanyament escolar que hem de fer. Acompanyar vol dir estar al seu costat en el recorregut que va fent a l'escola, sabent que a poc a poc passaran a ser persones autònomes i escolliran el seu camí. Acompanyar comença per ajudar a treure els papers rebregats que s'acumulen sense ordre a la cartera. En alguns cicles i, en determinats moments, acompanyar voldrà dir senzillament donar suport i seguretat absoluts; en d'altres, demostrar que estem disponibles acceptant les equivocacions, les pèrdues de temps, els interessos contradictoris.

També es poden pensar algunes pautes

És més que probable que algun lector faci estona que estigui esperant regles pràctiques per poder aplicar al garbuix dels deures. Ja hem indicat des de l'inici que no les donaríem. No només perquè no és fàcil redactar una mena de manual d'autoajuda sobre aquest tema, sinó perquè prou dubtes i dificultats tenim els pares i mares perquè ara vingui un suposat expert i ens faci una llista del que hem de fer. Si ho féssim, a l'angoixa i els desconcerts de com educar i com relacionar-nos positivament amb els deures, hi afegiríem la preocupació de complir un conjunt de regles presumptament infal·libles.

De la lectura de totes les reflexions que estem compartint, crec que cada lector en pot treure les seves con-

crecions, tenint en compte la jornada laboral que té, el seu estil educatiu, les possibilitats de compartir la preocupació educativa, els suports del seu entorn. Només és clar que el món de les activitats escolars és una peça singular del mosaic que formen totes les preocupacions educatives quotidianes que ha de tenir qualsevol pare i mare.

Malgrat tot, potser podem compartir una llista que serveixi per ordenar bona part dels suggeriments que hem escrit fins ara i serveixi per fer la nostra nota resum:

1. Deixem l'educació infantil al marge de qualsevol proposta de deures. Diferenciem clarament les formes d'ajuda i de suport als aprenentatges en els successius cicles de primària i secundària.
2. Malgrat el que acabem de comentar, utilitzem les feines escolars per fomentar l'autonomia. Donar suport, estar al seu costat ha de significar estimular pacientment, no fer (literalment) els deures nosaltres.
3. A secundària els temps dels deures formaran part de la pedagogia de la negociació, de com decideixen distribuir el seu temps (als seus ritmes per a la nostra desesperació) i de com pressionem nosaltres perquè tinguin el seu espai de temps definit. Però el pacte sempre significa que les dues parts hi posen alguna cosa per la seva banda (no és un premi o un càstig en funció de si fan o no fan els deures, sinó un temps, un esforç, una dedicació mútua).
4. Si demanem que a l'escola estiguin actius, a casa no poden ser passius fent els deures (tot i que a vegades, raonablement, nosaltres els ajudem per acabar-los aviat després d'una jornada laboral esgotadora).
5. Fer deures no és sinònim de soledat i silenci, sinó de tenir la possibilitat de gaudir de moments de concentració. No significa situar-se davant un llibre, sinó reduir altres estímuls per mirar de concentrar neurones en algunes tasques (cal no oblidar que la relació amb el món digital i les xarxes de comunicació han fet dels nostres fills subjectes «multitasca», és a dir que tenen habilitats per atendre diverses activitats alhora).

6. Els deures poden ajudar (de manera complementària a d'altres activitats) a adquirir disciplina, a regular-se un mateix. A vegades és més útil l'ajuda per gestionar el temps i compartir l'agenda, que no pas estar a sobre dels continguts.
7. Els deures relacionats amb exercicis (càlcul, operacions, exercicis d'ortografia, etc.) sovint serveixen per generar automatismes que agiliten altres aprenentatges. I és així com els hem d'entendre, com a mecanismes d'estalvi de temps. És més discutible que serveixin per exercitar la memòria (és força més interessant que l'exercitin preparant una representació escolar).
8. Els deures no tenen per què ser activitats de la llar. Podem anar a la biblioteca amb ells i compartir lectura i deures. Fins i tot podem pensar a fer-los prenent un refresc si l'ambient de la cafeteria ho permet.
9. Fer les feines escolars no és una activitat solitària de cada família. De la mateixa manera que planifiquem amb parelles amigues qui els va a buscar en sortir o qui se'ls emporta a jugar a casa o al parc, podem pensar junts qui ajuda amb els deures. No cal que l'escola els hagi pensat per fer en grup. Nosaltres podem decidir què val la pena que facin junts. Recordem que treballar junts permet descobrir com treballa i com aprèn l'altre. Podem organitzar a casa les nostres petites «acadèmies» rotatives. També podem pensar com els pot ser de beneficis que els ajudi un germà més gran.
10. No oblidem que hem d'aprofitar el suport als deures per ajudar-los a descobrir com milloren i a expressar la nostra satisfacció per les seves noves competències. A vegades podem aprofitar l'ajuda per repassar tot el que ja saben.
11. Durant la primària si alguna cosa hem de fer i hem d'aconseguir que facin és llegir. Com ja hem comentat, llegir nosaltres en veu alta perquè ens escoltin, escoltar-los com llegeixen, superar junts les dificultats a poc a poc. L'únic deure totalment justificat és llegir, descobrir lentament el miracle de comprendre i de poder expressar-se escrivint perquè et compreguin. Recordem, però, que no estem parlant només de «llibres de paper». Poden llegir i llegeixen en suports molt dife-

rents, però el que no varia és la capacitat de llegir i el plaer de descobrir el que les lletres diuen.

12. Hem d'entendre que llegir és un deure que val la pena tenir. Llegir cada dia és una activitat que veritablement ha d'esdevenir automàtica, ha de formar part del que els passa cada dia. Un dia sense lectura l'han de viure com un dia poc normal.

En resum

Sobren hores de classe si és per seguir fent el mateix a les nou del matí que a última hora de la tarda. No necessiten, a més, fer deures.

Les feines de casa es justifiquen en gran manera si donen sentit a les feines escolars. Si els nostres fills rebutgen l'escola, rebutjaran els deures.

El que s'aprèn a l'escola s'ha de poder aplicar en els deures que fan a casa.

Fer deures permet descobrir el que no se sap o no s'entén i així anar l'endemà a l'escola amb interrogants que necessiten resposta, amb experiències que donen sentit al fet d'aprendre.

Els deures poden ajudar en l'autonomia dels fills, però no poden ser l'única activitat autònoma que facin.

Ajudar a fer les feines escolars dóna valor a la nostra funció com a pares i mares. Ens permet demostrar que també som útils per al que fan fora de casa i dóna valor al que aprenen, ja que forma part del que a casa considerem bo.

Les activitats escolars per fer a la llar són una peça singular del mosaic de preocupacions educatives quotidianes que ha de tenir qualsevol pare i mare.

Però, cal fer deures?

Sembla que hagi escrit tot un llibre per no donar cap resposta a la pregunta. Per afirmar que ni sí ni no, sinó tot el contrari. El lector convindrà que la pregunta tenia molts paranys i que he mirat de no caure en cap proposant moltes més preguntes i aplicant molts matisos a les respostes.

Resulta que primer havíem d'aclarir a qui anava adreçada la pregunta i prendre consciència que els deures o les feines escolars per fer a casa eren feines dels pares i mares. Matisant-ho: ocupar-nos a casa de les activitats escolars té com a principal objectiu estar amb els fills i, a més, demostrar que valorem els seus esforços de cada dia.

Tampoc no sembla que hi hagi gaires dubtes en el fet que l'escola no pot convertir la llar en una prolongació seva fent servir l'excusa dels deures. Si a casa han de fer el que no poden fer a l'escola o l'escola necessita la llar per fer la seva feina, és que algú ha definit una escola que no podem acceptar.

Potser hem recordat llegint el llibre que a casa tenim infants i adolescents, no pas alumnes, tot i que voldríem ajudar seriosament que aprenguin i desitjaríem que qui els ensenya ens ajudés a educar-los. Els deures potser acaben sent una font d'angoixes diverses, però quan aconseguim tenir calma, descobrim que la nostra preocupació és com ser útils en la seva història escolar, que no deixa de ser una part de tot el seu recorregut vital. Ens preguntem

pels deures perquè moltes escoles en posen cada dia, però la pregunta que voldríem fer-nos és una altra: com els podem ajudar cada dia perquè veritablement aprenguin?

També hem comentat que no té gaire sentit preguntar pels deures i no pel cinema, el museu, la ludoteca o el parc. Cal que juguïn cada dia una estona a la Play? Hauríem d'anar al planetari a resoldre problemes de trigonometria? Podem parlar i avorrir-nos quan arriba la nit i estem cansats? Són preguntes tan importants com la dels deures, i ens les fem perquè tenim present que els temps dels infants són molts i no tot és escola. Els deures acadèmics no poden colonitzar tots els temps dels nostres fills.

És clar que això ens ha recordat que potser la culpa no és dels deures, sinó dels nostres horaris i de la pressió social perquè els nostres fills i filles no tinguin ni una hora lliure. El problema sembla que són el que anomenem *activitats extraescolars*. Necessitem que els infants facin moltes coses quan s'acaba l'escola perquè la nostra disponibilitat horària és escassa. Els deures són un problema perquè han de fer moltes altres activitats i no tenen temps per a tot. Una solució a aquest problema rau a aplicar una certa racionalitat en els horaris que els imposen i consultar els infants sobre què els agrada fer de debò quan surten de l'escola.

Hem constatat que hi ha pares i mares (espero que algú sigui lector i hagi arribat fins al final d'aquest llibre) que responen «sí» a la pregunta que ens hem formulat. Els agrada que l'escola els posi deures i fins i tot pensen que són la prova que el seu fill va a una bona escola. Des del respecte per totes les opinions, hem aclarit que cal que arribem a un acord sobre què hem d'esperar de l'escola... en el segle XXI. La contraposició entre les «taules» o la «filosofia» ens ha permès aclarir que s'educa i s'aprèn arreu, fer propostes sobre el que significa ensenyar i aprendre avui. Podem fer deures si són virtuals, si serveixen per

fer persones competents, si l'endemà l'escola començarà a ensenyar a partir de les experiències de la nit anterior a cada casa. Això sí, mirant de compensar els que tenen una llar en crisi (temporal o permanent) i no poden ocupar-se de les tasques escolars.

Però, si primer havíem de canviar el subjecte de la pregunta (qui els ha de fer?), més tard hem comprovat que tot depèn de qui els posa. Potser hi ha escoles que tenen dret a posar deures. Al final es tracta de preguntar-se per l'escola que tenim i la que pensem que hauríem de tenir. Si treballa de manera globalitzada estem disposats a ajudar a cercar a internet, si podem observar com el nostre fill o filla investiga a casa, si treballen en grup, etc., potser podem fer una acadèmia comunitària, podem deixar de dir que prepari un examen si veiem que li preocupa saber com funcionava la societat romana, etc. Contestar si han de fer deures, uns o uns altres, ha acabat sent una pregunta sobre l'escola que volem.

Mestres i professors són els que saben com s'ensenyà, com s'educa ensenyant. Pares i mares som experts a fer cada dia de pares i mares. Tòt té les seves regles i no s'hi val qualsevol manera de fer-ho. Però el fill o filla és la mateixa persona que l'alumne i, amb deures o sense, haurérem de compartir a casa i a l'escola les maneres d'ensenyar i d'educar. Podem ser útils a l'escola (també per ajudar a aprendre a l'aula) i l'escola ens pot ajudar a mantenir alguna coherència en l'educació a la llar.

Com totes les preguntes, la dels deures també ens interroga sobre el com. Potser hem après que no es tracta d'una batalla individual de cada família amb el seu fill. Hem comentat que educar sempre és una qüestió comunitària. També que els nostres fills s'eduquen en grup i aprenen ajudant i sent ajudats per altres companys. Com es fan els deures acaba definint la utilitat que tenen. Tòt i que l'escola ja hauria de tenir incorporada la vida, algunes

feines ajuden a trobar sentit a aprendre, a descobrir que són útils per a un altre o comprovar la felicitat de saber més coses.

Finalment, la pregunta no pot obviar el subjecte passiu. No és el mateix ajudar un dòcil fill de vuit anys a enganxar fotos en un dossier que suggerir a un encantador fill adolescent que es posi a estudiar el sistema d'equacions. Suposant que hagin de fer deures, és obvi que no es comportaran de la mateixa manera en cada cicle vital de la infància. L'especial dimensió del conflicte dels deures a secundària té molt a veure amb la confrontació que es produeix en una escola d'esquena dels seus adolescents.

Val. Sí. Han de fer deures... han de de fer «deures»... si no són deures, si l'escola que els posa és diferent, si no impedeixen jugar o sortir, si són la continuació d'un desig de saber que ha nascut a l'escola, si estudien a casa i fan els deures a l'escola, si no tenen fitxes, si poden fer servir el mòbil, si l'escola ha explicat als pares què estan aprenent, si... si... Temo que pocs dels deures que els pares i els fills fem tenen aquestes característiques.